

Πανελλήνιες 2018

Προτεινόμενες λύσεις

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ 11/6/2018

Διδαγμένο κείμενο

Πλάτωνος Πολιτεία (519B-D) (519 D-520A)

A1. Μετάφραση

(Σωκράτης) Έργο λοιπόν δικό μας, των ιδρυτών της πόλης, είπα εγώ, είναι να αναγκάσουμε τις εξαιρετικές φύσεις (τις ιδιοφυΐες) να φτάσουν στη γνώση που προηγουμένως είπαμε ότι είναι η σπουδαιότερη, να δουν δηλαδή το αγαθό και να ανεβούν εκείνη την ανηφορική οδό και, αφού ανεβούν και το δουν αρκετά (το αγαθό), να μην τους επιτρέψουμε (να κάνουν) αυτό που τώρα τους επιτρέπεται.

(Γλαύκων) Ποιο δηλαδή;

(Σωκράτης) Το να μένουν συνεχώς εκεί, είπα εγώ, και να μη θέλουν να κατεβαίνουν πάλι κοντά σε εκείνους τους δεσμώτες ούτε να συμμετέχουν μαζί με εκείνους και στους κόπους και στις τιμές, είτε μικρότερης είτε μεγαλύτερης αξίας (είναι).

(Γλαύκων) Μα θα αδικήσουμε αυτούς, είπε, και θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα, ενώ έχουν τη δυνατότητα να ζουν καλύτερα;

B1. Θέμα του διαλόγου στην «Πλάτωνος Πολιτεία» είναι η φύση της δικαιοσύνης και της αδικίας. Μετά από πρόταση του Σωκράτη για εξέταση στο ευρύτερο πλαίσιο μιας πόλης – κράτους άρχισε μια ενδελεχής έρευνα για τη λειτουργία της δικαιοσύνης στο ζωντανό οργανισμό της πόλης. Το θέμα της λειτουργίας της δημοκρατίας απασχολούσε έντονα τον Πλάτωνα και έτσι σε μια δραματική αλληγορία παρουσιάζεται η πολιτεία ως σκάφος ακυβέρνητο, τα μέλη του οποίου φιλονικούν χωρίς να αντιληφθούν την αναγκαιότητα ενός καπετάνιου που θα οδηγήσει το πλοίο με ασφάλεια (καπετάνιος = φιλόσοφος που είναι ο πλέον κατάλληλος για την επίλυση πρακτικών προβλημάτων της ζωής ως άνθρωπος του πνεύματος). Δημιουργούνται ορισμένες αμφιβολίες, όπως λ.χ. αν

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

θα είναι απορροφημένος από τις θεωρητικές του αναζητήσεις, αν θα είναι υπερόπτης και μερικές φορές αδέξιος.

Η απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα δίνεται με την αλληγορία του σπηλαίου. Μέθοδος του Πλάτωνα (συνεχής μεταφορά – σύμβολα).

Αυτό, που πρέπει να κάνουν οι άνθρωποι είναι να συνειδητοποιήσουν την πλάνη στην οποία βρίσκονται και να προσπαθήσουν να ξεφύγουν από τον κόσμο του ψεύδους και να φτάσουν στη γνώση της ουσίας των όντων, να φτάσουν στη γνώση της αλήθειας, να γνωρίσουν δηλαδή τις Ιδέες των όντων που βρίσκονται στον ουρανό. Αυτή, βέβαια, η κατάκτηση της γνώσης είναι δύσκολη και απαιτεί μεγάλη προσπάθεια. Το μέσο για την επίτευξη της κατάκτησης αυτής είναι η παιδεία και μάλιστα η μελέτη της ανωτέρας των επιστημών: της φιλοσοφίας. Ο άνθρωπος, λοιπόν, που θα τη διδαχτεί, είναι αυτός που θα δει την αλήθεια, θα σπάσει τα δεσμά της πλάνης στην οποία βρίσκεται, θα γνωρίσει τις Ιδέες, δηλαδή την αληθινή ουσία των πραγμάτων. Αυτός ο άνθρωπος, τέλος, που θα φτάσει σε αυτό το σημείο της γνώσης θα είναι ο κατάλληλος για να αναλάβει τη διακυβέρνηση της πόλης.

Ο φιλόσοφος προκειμένου να ορίσει το αγαθό και την αξία του, μετέρχεται τις ακόλουθες φράσεις:

«ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον», «ιδεῖν τε τὸ ἀγαθόν», «ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν».

Αναλυτικότερα:

α) «ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον»: (βλ. Πολιτεία 505a «ἐπεὶ ὅτι γε ἢ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα μέγιστον μάθημα, πολλάκις ἀκήκοας»)

Ο Σωκράτης ορίζει τι πρέπει να γίνει για την καλύτερη διακυβέρνηση της πόλης. Πρέπει, λοιπόν, οι οικιστές (οι ιδρυτές, οι θεμελιωτές της πόλης, ο Σωκράτης και οι συνομιλητές του, καθώς τη στιγμή που συζητούν «χτίζουν», «ιδρύουν» νοερά την ιδανική πολιτεία) να αναγκάζουν τις πιο ξεχωριστές προσωπικότητες, τους πλέον εκλεκτούς πολίτες να φτάσουν στο σημαντικότερο μάθημα, στην ύψιστη γνώση, τη γνώση του Αγαθού.

Αυτοί που πρέπει να οδηγηθούν προς τη σπουδαιότερη μάθηση, τη θέαση του Αγαθού, δεν είναι όλοι οι άνθρωποι, αλλά οι «βέλτισται φύσεις». Για να

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

γνωρίζουμε ποιους εννοεί με τη φράση αυτή ο Σωκράτης, πρέπει να δούμε ποιο είναι το περιεχόμενο του όρου «φύσις». Φύσις, λοιπόν, είναι αυτό που ο άνθρωπος δεν μπορεί να κατασκευάσει ο ίδιος, αλλά το βρίσκει να προϋπάρχει. Μπορεί, βέβαια, με την τέχνη να το συμπληρώσει, αλλά δεν είναι σε θέση να το αλλάξει ουσιωδώς. Φύσις, επομένως, σε σχέση με τον άνθρωπο είναι τα χαρίσματα και τα ελαττώματα που έχει ως κτήμα του. Από αυτά γίνεται αντιληπτό ότι ο Πλάτωνας αποδέχεται την άποψη ότι ο άνθρωπος γεννιέται με χαρίσματα ή ελαττώματα· έχει εκ φύσεως, εκ γενετής κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, δε διαμορφώνεται με την παιδεία και την καλλιέργεια. Φυσικά, η παιδεία παίζει το ρόλο της -και μάλιστα αυτός είναι σημαντικός- αλλά περιορίζεται στο να αξιοποιήσει δυνατότητες που έχουν δοθεί σε κάποιον άνθρωπο από τη φύση· δεν πιστεύει ότι όλοι μπορούν να φτάσουν στο ίδιο σημείο γνώσης, αρετής, πνευματικής εξύψωσης, αν δεν έχουν προικιστεί με τις δυνατότητες για κάτι τέτοιο. Για τον Πλάτωνα, λοιπόν, η φύση παίζει καθοριστικό ρόλο στην εκλογή του άριστου βίου.

Θεωρεί καθήκον των «οικιστών» της νέας πολιτείας να υποχρεώσουν τους φιλοσόφους να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της πόλης. Αρνείται να τους επιτραπεί να απέχουν από τα πρακτικά προβλήματα της πολιτείας. Τους αρνείται το δικαίωμα επιλογής συμμετοχής ή μη συμμετοχής στα κοινά. Ενώ οι άνθρωποι αυτοί έχουν «δραπετεύσει» από το σκοτάδι του σπηλαίου, ενώ έχουν κερδίσει το φως, έχουν καρπωθεί την ευτυχία της αληθινής γνώσης και μπορούν να απολαμβάνουν τους καρπούς αυτής της κοπιώδους, ανοδικής πορείας τους, ο Σωκράτης τούς στερεί αυτή τη δυνατότητα. Έρχεται να διακηρύξει ότι πρέπει να υποχρεώσουν τους φιλοσόφους να κατεβούν ξανά στο σπήλαιο, να αφήσουν την ευτυχία τους και να έρθουν δίπλα στους δεσμώτες του σπηλαίου, για να τους καθοδηγήσουν, να τους βοηθήσουν να σπάσουν τα δεσμά τους, να αναλάβουν το ρόλο του οδηγού τους. Ο Σωκράτης μπορούμε να πούμε ότι εισάγει την έννοια του χρέους. Θεωρεί καθήκον, ευθύνη, υποχρέωση των φιλοσόφων, δηλαδή των πλέον προικισμένων ανθρώπων, να αναλάβουν την άσκηση της εξουσίας. Δεν πρέπει να αδιαφορούν για τα κοινά, δεν επιτρέπεται να απέχουν από τα προβλήματα της κοινωνίας. Ο Σωκράτης βλέπει στο πρόσωπο των φιλοσόφων τους πνευματικούς -αλλά και τους αξιόλογους πολιτικούς- ταγούς του πλήθους, οι οποίοι έχουν χρέος να μην κλείνονται στον εαυτό τους, να μη ζουν στο «γυάλινο κόσμο» τους, αλλά να στέκουν δίπλα στους πολίτες και να αγωνίζονται γι' αυτούς.

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

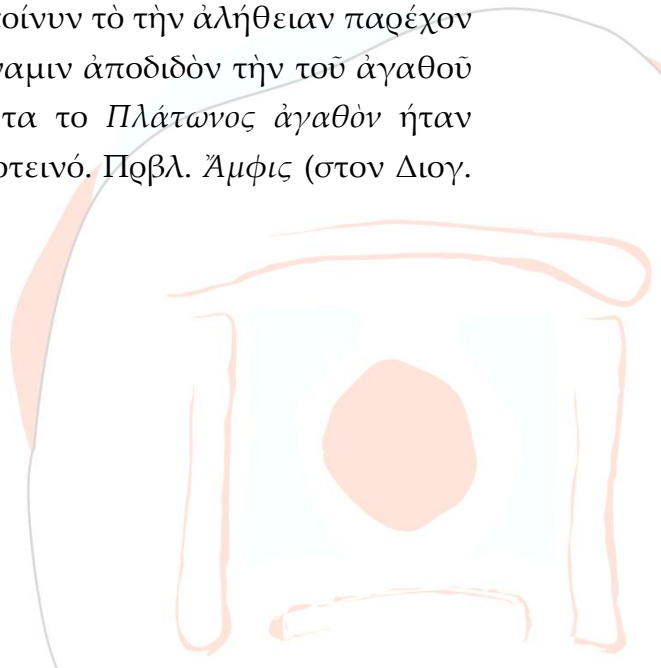
Η φιλοσοφική παιδεία των αρχόντων της πολιτείας έχει ως επιστέγασμά της το μέγιστον μάθημα → ενόραση Αγαθού με κύριες προϋποθέσεις τη βέλτιστη φύση και την κατάλληλη παιδεία. Κατά την αγωγή των φυλάκων σε πρώτο στάδιο επιδιώκεται η εξισορρόπηση γυμναστικής και μουσικής αγωγής. Γυμναστική σημαίνει: φροντίδα για την ευεξία του σώματος, απλές ασκήσεις, υγιεινός τρόπος διαβίωσης. Μουσική είναι η ενασχόληση με τις καλές τέχνες: μουσική, χορός, τραγούδι, ανάγνωση, καλλιέργεια της εικαστικής ευαισθησίας. Ένας δεύτερος κύκλος εκπαίδευσης (από τα 20 ως τα 30) περιλαμβάνει κυρίως τις μαθηματικές επιστήμες: αριθμητική, γεωμετρία, στερεομετρία, αστρονομία, αρμονική. Κορωνίδα της εκπαιδευτικής πορείας είναι η πενταετής (από τα 30 ως τα 35) σπουδή της διαλεκτικής (φιλοσοφία) που οδηγεί στην ύψιστη μορφή γνώσης, δηλαδή στην αναζήτηση της ουσίας όλων των πραγμάτων και στη θέαση του Αγαθού.

Παίδευση είναι η πορεία προς την παιδεία (Πλατ. Όροι 410: παίδευσις, παιδείας, παράδοσις)

Η λέξη «ἀφικέσθαι» δηλώνει την άφιξη στον κόσμο των Ιδεών, του Ήλιου, του φωτός. Η ιδέα του Αγαθού χαρακτηρίζεται μέγιστον μάθημα για τους ανθρώπους, είναι αυτό που πρέπει όλοι να διδαχτούν, κυρίως όσοι επιθυμούν να κυβερνήσουν μία πολιτεία. Σύμφωνα με το σχόλιο του σχολικού βιβλίου **τὸ ἀγαθόν**: Ο Πλάτωνας δεν δίνει μια σαφή ερμηνεία για αυτόν τον όρο που είναι από τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα παρά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς. Αγαθόν πάντως είναι α) το εἶναι και ὅτι διατηρεῖ το εἶναι. β) η τάξη, ο κόσμος και η ενότητα που διαπερνά και συνέχει την πολλαπλότητα. γ) ὅτι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη (Πολ. 509a). Η έκφραση *αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν* φαίνεται να δηλώνει την ύψιστη αρχή και την πηγή του ὄντος και της γνώσης. Βλ. Πολιτεία 508e: «Τοῦτο τοίνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γινγνωσκομένοις καὶ τῷ γινώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδὸν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ιδέαν φάθι εἶναι». Πάντως ἤδη στην αρχαιότητα το Πλάτωνος ἀγαθὸν ἦταν παροιμιακή έκφραση για κάτι το ασαφές και σκοτεινό. Πρβλ. Ἄμφις (στον Διογ. Λαέρτιο III 27):

«ἦττον οἶδα τοῦτ' ἐγώ,

ὦ δέσποτ', ἢ τὸ Πλάτωνος ἀγαθόν».

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

(Μιλά προφανώς κάποιος δούλος και λέγει στον κύριο του: αυτό το πράγμα το γνωρίζω λιγότερο από ό,τι γνωρίζω το Αγαθόν του Πλάτωνα, δηλαδή το σκοτεινό αυτό φιλοσόφημα.)

β) «ιδεῖν τε τὸ ἀγαθόν»

Το Αγαθόν είναι ιδέα, είναι η εφικτή γνώση, όπως δηλώνεται με τη χρήση των απαρεμφάτων «ἀφικέσθαι» και «ιδεῖν» (σύμφωνα με το σχ. βιβλίο το απαρέμφατο «ιδεῖν» εξαρτάται από το «ἀναγκάσαι» και επεξηγεί το «ἀφικέσθαι»): συλλαμβάνεται με άμεση και ενδελεχή θέαση η οποία θα προσφέρει στους φιλοσόφους – άρχοντες την απόλαυση των πνευματικών ηδονών και την ικανότητα να οργανώσουν μια πολιτεία κατά τα πρότυπα της αρετής της δικαιοσύνης, της ανδρείας, της σοφίας και της σωφροσύνης.

Το Αγαθόν λοιπόν είναι η ανώτερη βαθμίδα της γνώσης και η μεγαλύτερη παιδευτική αξία γιατί φωτίζει τον ικανό πολιτικό (φιλόσοφο) κατά την ορθή διακυβέρνηση (μπορούν ακόμη να το προσεγγίσουν και οι άνθρωποι με ξεχωριστά προτερήματα) το οποίο βέβαια ο άνθρωπος μπορεί να το κατακτήσει με τη νόηση όχι με τις αισθήσεις.

γ) «ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν»

Ο Σωκράτης επιστρέφει στην αλληγορία του σπηλαίου και χαρακτηρίζει την πορεία προς το Αγαθό ως την ανάβαση από τα βάθη του σπηλαίου, την έξοδο προς το Φως και τελικά την θέαση του ύψιστου Αγαθού.

Ο απελευθερωμένος δεσμώτης, δηλαδή ο φιλόσοφος, έχει την υποχρέωση να κατεβεί στη σπηλιά και να προσπαθήσει να αναμορφώσει τους δεσμώτες. Η κάθοδος είναι η επιστροφή στην πολιτική κοινωνία, στην πολιτική δράση και όπως είναι φυσικό έχει δυσκολία προσαρμογής και συνεννόησης με τους άλλους, οι οποίοι είναι αιχμάλωτοι της πλάνης. Η «επιστροφή» στο σπήλαιο αντιστοιχεί στην ηθική αναγκαιότητα, που αναγκάζει το φιλόσοφο να περάσει από την ευτυχία του θεωρητικού βίου στον ενεργητικό βίο της πολιτικής ζωής, δηλαδή στα καθημερινά πρακτικά προβλήματα.

ἀναβῆναι: Πολύ συχνά στον Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν το άνω και την ανάβαση χρησιμοποιούνται μεταφορικώς για την παιδεία και τα αγαθά που προσφέρει.

Η διαδικασία των βέλτιστων φύσεων για να κατακτήσουν δεν είναι εύκολη, η ανάβαση είναι δύσκολη και επίπονη· η επανάληψη της λέξης ανάβαση

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

(ἀναβῆναι, ἀνάβασιν, ἀναβάντες) υπογραμμίζει τη δυσκολία της ανηφορικής αυτής πορείας, καθώς απαιτεί φυσικά χαρίσματα αλλά και προσωπικό αγώνα.

B2. Θέμα του αποσπάσματος είναι ο ηθικός εξαναγκασμός των φιλοσόφων από το νόμο για την ανάληψη πολιτικής εξουσίας και καθηκόντων.

α) **A. Διατύπωση αντίθεσης:** ο Γλαύκωνας διατυπώνει τη γνώμη ότι θα είναι άδικος ο εξαναγκασμός των φιλοσόφων σε υποβάθμιση του βίου τους, ενώ θα μπορούν να ζουν καλά.

B. Αναίρεση της αντίθεσης από το Σωκράτη

1. Θέση: Ο νόμος ενδιαφέρεται για την ευδαιμονία του συνόλου (και όχι μιας μόνο κοινωνικής ομάδας).

2. Επιχειρήματα: Ο νόμος

α. συγκροτεί τους πολίτες σε αρμονικό σύνολο (με την πειθώ και τον εξαναγκασμό, με τη βία).

β. τους κάνει να συνεισφέρουν όλοι στο κοινό καλό.

γ. δημιουργεί ο ίδιος πολίτες με σκοπό να τους χρησιμοποιεί για τη συνοχή της πόλης.

3. Συμπέρασμα: Δε θα αδικούνται οι φιλόσοφοι, όταν εξαναγκάζονται να κυβερνούν, να αναλαμβάνουν την επίβλεψη και τη φρούρηση των πολιτών.

Ο Γλαύκωνας κρίνει το δίκαιο και το άδικο χωρίς να σκεφτεί τον σκοπό της συγκεκριμένης πράξης. Βλέπει τον κάθε άνθρωπο ως μεμονωμένη οντότητα· το συμφέρον, το όφελος το αντιμετωπίζει ως κάτι το ατομικό, ως υπόθεση προσωπική, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε σκοπιμότητα. Η σκέψη του είναι **ατομοκεντρική**, καθώς επικεντρώνεται στο ατομικό συμφέρον (το συμφέρον των φιλοσόφων).

Έτσι ο Σωκράτης προσπαθεί να του αποδείξει ότι αυτό που πρότεινε δεν είναι άδικο, αλλά δίκαιο (καθώς αποβλέπει στο καλό του συνόλου).

ἐπελάθου: Προηγουμένως (419 κ.εξ.) είχε συμφωνηθεί ότι οι φύλακες, μολονότι κατέχουν στην ιδεώδη πόλη την εξουσία, δεν θα έχουν ούτε περιουσία ούτε θα κτίζουν μεγάλες και ωραίες κατοικίες ούτε θα διαθέτουν χρήματα ούτε θα φιλοξενούν γνωστούς και φίλους. Η ζωή τους θα είναι πειθαρχημένη και λιτή.

Η άποψη του Σωκράτη είναι **κοινωνιοκεντρική** καθώς κριτήριό του είναι το συνολικό συμφέρον. Ο Σωκράτης βλέπει το δίκαιο και το άδικο από τη σκοπιά του καλού του συνόλου και υπό το πρίσμα της σκοπιμότητας. Τα βασικά επιχειρήματα του Σωκράτη στηρίζονται στην άποψη ότι σε μια πόλη

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

πραγματικά δίκαιη και ευτυχισμένη εκείνο που ενδιαφέρει το νόμο δεν είναι πώς θα ευτυχήσει υπερβολικά μια ξεχωριστή τάξη, αλλά πώς θα απολαμβάνει την ευδαιμονία όλη γενικά η πόλη.

τούτο: το *εὖ πράττειν*, δηλαδή η ευδαιμονία, αλλά φυσικά, όπως συνάγεται από τη συζήτηση, όχι η απόλυτη ευδαιμονία.

Μάλιστα, ο Σωκράτης υποστηρίζει ότι η ευδαιμονία του συνόλου είναι επιταγή του νόμου («νόμῳ μέλει»), που ενώνει τους πολίτες με την πειθώ και τον εξαναγκασμό («πειθοῖ τε καί ἀνάγκη»). Η άποψη αυτή για το δικαίωμα της πολιτείας να παρεμβαίνει νομοθετικά ανταποκρίνεται στο πνεύμα της πλατωνικής ηθικής, καθώς ο Πλάτωνας πίστευε ότι καμία αντίληψη του ιδιωτικού βίου δε δίνει το δικαίωμα σε κανέναν να ενεργεί όπως του αρέσει, αγνοώντας την εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου.

Φυσικά, γνωρίζουμε τη μεγάλη σημασία που έδινε ο Σωκράτης στην τήρηση των νομών, ο ίδιος, όπως ξέρουμε, προτίμησε να πεθάνει πίνοντας το κώνειο, παρά να δραπετεύσει και να πατήσει τους νόμους της πόλης του. Και στο σημείο αυτό προτάσσει πάλι το νόμο, προσωποποιημένο. Είναι αυτός που υπαγορεύει τον τρόπο λειτουργίας της πολιτείας. Αυτός ορίζει και όλοι οφείλουν να πειθαρχούν. Βέβαια ο νόμος δεν παύει να μην είναι ανεπηρέαστος από προσωπικές συμπάθειες και αντιπάθειες, εφόσον είναι δημιούργημα των ανθρώπων.

Ο σκοπός του νόμου, λοιπόν, σύμφωνα με το Σωκράτη, είναι η ευημερία όλου του κοινωνικού συνόλου και όχι μόνο μιας τάξης.

ὅπως ἔν τι γένος (κοινωνική ομάδα) κ.εξ.: Βλ. 420b: «οὐ μὴν πρὸς τούτο βλέποντες τὴν πόλιν οἰκίζομεν, ὅπως ἔν τι ἡμῖν ἔθνος (κοινωνική ομάδα) ἔσται διαφερόντως εὐδαιμον, ἀλλ' ὅπως ὅτι μάλιστα ὅλη ἡ πόλις» (πρβλ. και 466a).

Η θυσία της ευδαιμονίας των φιλοσόφων για χάρη του γενικού καλού μας παραπέμπει στο γενικότερο θέμα της ευδαιμονίας του οποιουδήποτε πολίτη σε συνάρτηση με την ευδαιμονία του συνόλου (ανεξάρτητα από το στοιχείο της δικαιοσύνης και από το λογικό έλεγχο των πλατωνικών επιχειρημάτων).

Σε αυτό το ζήτημα έχουν αναφερθεί σημαντικοί Έλληνες συγγραφείς:

- Θουκυδίδης (II 60) → ερώτηση 2^η
- Μακρυγιάννης, «Απομνημονεύματα»: «αν είμαι στραβός , και η πατρίδα μου είναι καλά, με θρέφει· αν είναι η πατρίδα μου αχαμνά, δέκα μάτια να 'χω, στραβός θανά είμαι».

Οι συγγραφείς λοιπόν αυτοί εξαρτούν την ατομική ευτυχία από την ευπραγία του συνόλου και συγκλίνουν σε γενικές γραμμές στην πλατωνική άποψη. Όμως,

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

ενώ αυτοί διατυπώνουν «περιγραφικές» σκέψεις που απορρέουν από την πραγματικότητα, στον Πλάτων υπεισέρχεται το δεοντολογικό στοιχείο της βίας του νόμου, που εξαναγκάζει μια ομάδα (ή το άτομο) να θυσιάσει την ευδαιμονία του για το γενικό καλό.

β) Ο νόμος είναι ένας γραπτός κανόνας που θεσπίζεται από το κράτος και ρυθμίζει τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους και προς το κράτος με στόχο την ομαλή συμβίωση των ανθρώπων και την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας.

Ο **σκοπός** του νόμου σύμφωνα με το Σωκράτη, είναι η ευημερία όλου του κοινωνικού συνόλου και όχι μόνο μιας τάξης (δηλ. των φιλοσόφων). Συγκεκριμένα, χρησιμοποιεί τρεις μετοχές **«συναρμόττων, ποιῶν και ἐμποιῶν»** για να καταδείξει τρεις αδιαπραγμάτευτες λειτουργίες – προϋποθέσεις για την ύπαρξη και την ευδαιμονία της πόλης. Ο νόμος:

α) αποβλέπει στην ευδαιμονία του κοινωνικού συνόλου, παρέχοντας υπηρεσίες σε όλο το κοινωνικό σύνολο και όχι σε κάποια προνομιούχο τάξη («ἐν ὅλη ... ἐγγενέσθαι»).

β) **«συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη»:** εδώ ο Πλάτωνας προβάλλει την κοινωνική λειτουργία του Νόμου, καθώς επιδιώκεται η κοινωνική συναρμογή των πολιτών. Με το νόμο επιτυγχάνεται η αρμονική συνύπαρξη των πολιτών. Ο Πλάτωνας συχνά κάνει λόγο για την αναγκαιότητα της αρμονίας τόσο στα μέρη της ψυχής, με την υποταγή του κατώτερου μέρους στο ανώτερο (το «ἐπιθυμητικόν» πρέπει να υποτάσσεται στο «θυμοειδές» και το τελευταίο στο «λογιστικόν»), όσο και στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους. Μόνο αν επιτευχθεί αυτή η αρμονία, θα οδηγηθούν οι πολίτες στη δικαιοσύνη, στην ομαλή συμβίωση μέσα στην πόλη και κατ' επέκταση στην ευδαιμονία. Αν όμως ο πολίτης είτε από φιλαυτία είτε από ματαιοδοξία είτε από αδυναμία κρίσης δεν είναι σε θέση να οριοθετήσει τον τομέα της δραστηριότητάς του, τότε τουλάχιστον θα πρέπει να συμμορφώνεται προς τις υποδείξεις του εμπειρότερου, του σοφότερου, του σωφρονέστερου. Ο νόμος εναρμονίζει τους πολίτες χρησιμοποιώντας την πειθώ, την εκούσια δηλαδή υπακοή των πολιτών στις επιταγές του, και τον εξαναγκασμό, δηλαδή τη δύναμη των κυρώσεων που διαθέτει.

γ) **«ποιῶν μεταδιδόναι ... ὠφελειν»:** εδώ ο Σωκράτης αποδίδει στο νόμο οικονομική λειτουργία. Ο Νόμος κατοχυρώνει μια από τις βασικές ιδρυτικές αρχές της πόλης, τον καταμερισμό της εργασίας, με τον οποίο κατακτάται η

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

αυτάρκεια. Έτσι, αν το άτομο είναι φύσει ενδεές, με την κοινωνική του συναρμογή γίνεται αύταρκες χάρη στην αυτάρκεια που αποκτά η κοινότητα με τον καταμερισμό της εργασίας. Οι εργασίες κατανέμονται σε κάθε πολίτη με βάση τις ικανότητές του, ώστε ο καθένας να στρέφει την προσοχή του όχι μόνο στην ικανοποίηση των δικών του αναγκών, αλλά και στις ανάγκες των συμπολιτών του, με στόχο το κοινό όφελος και την ευδαιμονία. Έτσι, μεταξύ των πολιτών καλλιεργούνται σχέσεις συνεργασίας, αλληλοβοήθειας, αλληλοπροσφοράς και αλληλεγγύης. Αναπτύσσεται ο αλτρουισμός, η αλληλεγγύη και διαμορφώνεται συλλογική συνείδηση έτσι ώστε κάθε τάξη και κάθε πολίτης χωριστά να ωφελεί –στο βαθμό που μπορεί- τους συμπολίτες του.

δ) «έμποιών ... βούλεται»: Με το τρίτο μετοχικό σύνολο δηλώνεται η παιδαγωγική και πολιτική λειτουργία του Νόμου, ο οποίος έχει χρέος να διαπλάθει ανθρώπους ικανούς και άξιους να διατηρούν τη συνοχή της πόλης. Για να γίνει αυτό, χρειάζεται ο Νόμος από τη μια να περιορίσει την ατομική επιθυμία, ώστε να τιθασευτεί η βούληση από τον Λόγο, και από την άλλη να κατευθύνει την πολιτική κοινωνικοποίηση των ανθρώπων. Συνεπώς, ο Νόμος υπηρετεί τον τελικό σκοπό της ευδαιμονίας του συνόλου και επιχειρώντας να υπαγάγει την ατομική επιθυμία στην αναγκαιότητα της κοινωνικής συναρμογής και της πολιτικής ευταξίας. Προς αυτή την κατεύθυνση ο Νόμος καλλιεργεί την κοινωνικότητα και ακόμη περισσότερο αναδεικνύει τους αγαθούς πολίτες σε πολιτικούς ηγέτες που επιφορτίζονται με τη διατήρηση της συνοχής της πόλης. Τέλος, θέτει όρια και περιορισμούς στη συμπεριφορά των πολιτών, αλλά και των φιλοσόφων-βασιλέων, ώστε να μην παρεκτρέπονται και διαταράσσουν τη συνοχή της πόλης.

Τα **μέσα** του νόμου είναι:

α. Η πειθώ: ο Πλάτωνας θεωρεί ότι ο νόμος θα πρέπει να πείθει τους πολίτες να συμμορφώνονται με τις επιταγές του. Πρωταρχικό ζητούμενο είναι οι πολίτες να μην εξαναγκάζονται, αλλά συνειδητά να ακολουθούν το νόμο. Αυτό, βέβαια, απαιτεί την κατάλληλη αγωγή, την ηθική διαπαιδαγώγηση, την καλλιέργεια της κοινωνικής συνείδησης των πολιτών, που θα τους επιτρέψει να υπακούουν στους νόμους χωρίς άσκηση πίεσης.

β. Η ανάγκη (=η βία): ωστόσο ο Πλάτωνας δεν περιορίζεται μόνο στην πειθώ, αλλά αποδέχεται ως μέσο διαμόρφωσης πολιτών, συμμορφωμένων με το νόμο, τη βία.

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

Με την πειθώ και τον εξαναγκασμό οι πολίτες κατευθύνονται και καθοδηγούνται, ώστε να δημιουργηθεί ένα αρμονικό σύνολο, μέσα στο οποίο ο κάθε πολίτης θα ωφελεί τους συμπολίτες του και ταυτόχρονα θα απολαμβάνει την ωφέλεια που θα προσφέρουν οι άλλοι.

Στην ιδανική του πολιτεία ο Πλάτωνας οραματίζεται ότι **οι σχέσεις μεταξύ των πολιτών** πρέπει να είναι αρμονικές, οι πολίτες δηλαδή να είναι ενωμένοι μεταξύ τους, έστω και αν χρειαστεί ο νόμος να επιστρατεύσει όχι μόνο την πειθώ αλλά και τον εξαναγκασμό. Οι πολίτες πρέπει να μεταδίδουν ο ένας στον άλλο την ωφέλεια ανάλογα με τις ικανότητές τους. Η βοήθεια και η προστασία που παρέχουν ο ένας στον άλλον είναι δεσμοί που συνέχουν το κοινωνικό σύνολο. Στους «Νόμους» ο Πλάτωνας λέει ότι ο άριστος νομοθέτης συνδυάζει την πειθώ με τη βία, η οποία αφορά τον «ἄπειρον παιδείας ὄχλον». Βλέπουμε, λοιπόν, ότι όχι απλώς υιοθετεί και τους δύο τρόπους, αλλά ορίζει και τις περιπτώσεις όπου ο καθένας πρέπει να εφαρμόζεται: η βία, δηλαδή, θα πρέπει να εφαρμόζεται στον όχλο, ο οποίος δεν έχει λάβει παιδεία και δεν μπορεί με την πειθώ να οδηγηθεί στο σωστό δρόμο.

Η φύση – ο χαρακτήρας του νόμου κατά τον Πλάτωνα: α) παρουσιάζεται προσωποποιημένος (οὐ μέλει τῷ νόμῳ, μηχανᾶται..., συναρμόττων..., ποιῶν μεταδιδόναι, ἐμποιῶν..., οὐχ ἵνα ἀφίῃ, καταχρῆται): με την προσωποποίηση δίνεται αμεσότητα και ζωντάνια στις επιταγές του νόμου για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας, καθώς δίνεται η εντύπωση ενός προσώπου που με τη στάση, τις ενέργειες, τις αρμοδιότητες και την ισχύ του γίνεται ο κύριος ρυθμιστής των λειτουργιών του κράτους και των ενεργειών των πολιτών. β) είναι αντικειμενικός και δίκαιος γιατί δεν εξαιρεί άτομα και κοινωνικές ομάδες, τους αντιμετωπίζει όλους ισότιμα, γ) έχει παιδαγωγικό και όχι εκφοβιστικό χαρακτήρα (θέλει να διαμορφώσει το αναγκαίο κοινωνικό ήθος και όχι να φοβίσει. Εδώ απαντά και στο δογματισμό των σοφιστών που ταυτίζουν το νόμο με τη βία και το φόβο) και δ) είναι εξαναγκαστικός και επανορθωτικός (εφόσον επιβάλλει ποινές στα άτομα που δε συμπεριφέρονται για το καλό του συνόλου) και δεσποτικός – ολοκληρωτικός (αφού εξαναγκάζει τους φιλοσόφους να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στους άλλους πολίτες).

Η ορθή λοιπόν άσκηση της εξουσίας μπορεί να γίνει μόνο από όσους έχουν κατακτήσει την ιδέα της δικαιοσύνης, γιατί μόνο αυτοί μπορούν να ικανοποιήσουν τους όρους της δίκαιης πολιτείας, δηλαδή να ασκούν την εξουσία από χρέος και εσωτερική επιταγή και όχι από συμφέρον και υστεροβουλία. Έτσι,

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

ο Πλάτωνας με τον ηθικό εξαναγκασμό των φιλοσόφων να ασκήσουν πολιτικά καθήκοντα, επιχειρεί να συνθέσει τον θεωρητικό βίο με τον πρακτικό κατά τη λογική ότι ο άνθρωπος που θεάται την ιδέα του αγαθού δεν μπορεί παρά να γίνεται και ο κήρυκός της και ο εργάτης της. Συνεπώς, είναι καθοριστική η σημασία της παιδείας στη θέαση του Αγαθού, στην τελείωση του ανθρώπου στο πλαίσιο της ιδανικής πολιτείας. Ο εκπαιδευμένος από την πόλη φιλόσοφος, που αντίκρισε την αλήθεια, οφείλει να τη μεταλαμπαδεύσει και στους υπόλοιπους και να τους οδηγήσει στην συνειδητή άσκηση της αρετής. Οφείλει να αναλάβει τη διακυβέρνηση της πόλης, γιατί μόνο έτσι αυτή η πολιτεία θα χαρακτηρίζεται από τις αρχές της σοφίας, της ανδρείας, της σωφροσύνης και της δικαιοσύνης και θα πραγματώνει τον σκοπό της που είναι η ευδαιμονία όλης της πόλης και όχι μέρους της.

- B3. 1.** Δικαιοσύνη είναι η εντιμότητα στις συναλλαγές σύμφωνα με τον Κέφαλο.
2. Ο δεύτερος κύκλος εκπαίδευσης των φυλάκων δεν περιλαμβάνει τον χορό.
3. Το πρώτο ταξίδι του Πλάτωνα στις Συρακούσες είχε δραματικές εξελίξεις γιατί εκδιώχθηκε κακήν κακώς από το νησί.
4. Οι φύλακες επίκουροι επωμίζονται στρατιωτικά και διοικητικά καθήκοντα.
5. Όταν ο κακούργος κηφήνας αναλάβει με τη βοήθεια του Δήμου την εξουσία εγκαθιστά την Τυραννίδα.

B4. α. άφικέσθαι: ανικανοποίητος

είπον: ρήμα

ιδεῖν: ιδέα

μεταδιδόναι: παράδοση

B4. β. • Οι άνθρωποι που επιδιώκουν συνεχώς την απόκτηση υλικών αγαθών είναι λιγότερο ικανοποιημένοι με το επίπεδο ζωής τους (ή Είναι αγαθός και όλοι τον περιγελούν και τον εξαπατούν)

(Στο κείμενο η λέξη «άγαθόν» χρησιμοποιείται ως φιλοσοφικός όρος του Πλάτωνα)

• Ο χρόνιος πόνος έχει σοβαρή επίδραση στον πάσχοντα, καθώς υποβαθμίζει την ποιότητα ζωής του και περιορίζει τη δυνατότητα πνευματικής συγκέντρωσης, άσκησης και δραστηριότητας.

(η λέξη «πόνων» στο κείμενο χρησιμοποιείται με την έννοια του κόπου)

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

- Η διαδικασία της αυτογνωσίας κάποιες φορές είναι επώδυνη, αλλά θα μας βοηθήσει να καταρρίψουμε τους φαύλους κύκλους της ζωής μας που μας ταλαιπωρούν για να πιστέψουμε περισσότερο στον εαυτό μας και στην αξία μας. (η λέξη «φαυλότεραι» στο κείμενο χρησιμοποιείται με την έννοια: ταπεινότερες)

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Μετάφραση

Η ρητορική είναι ανάλογη με τη διαλεκτική

Πράγματι, και οι δυο ασχολούνται με κάποια τέτοια πράγματα, τα οποία κατά κάποιο τρόπο είναι γνωστά σε όλους και δεν ανήκουν σε καμία διακριτή επιστήμη. Γι' αυτό και όλοι κατά κάποιο τρόπο όλοι μετέχουν και στις δυο. Γιατί όλοι μέχρι κάποιο σημείο επιχειρούν και να εξετάζουν και να λογοδοτούν και να απολογούνται και να κατηγορούν. Από τους περισσότερους, λοιπόν, άλλοι κάνουν αυτά τυχαία και άλλοι από συνήθεια ως αποτέλεσμα άσκησης. Αφού, όμως, είναι δυνατόν (να τα κάνουν) και με τους δύο τρόπους, είναι φανερό ότι αυτά θα μπορούσαν να γίνουν με την ίδια μέθοδο. Για ποιο λόγο πράγματι πετυχαίνουν άλλοι από συνήθεια και άλλοι τυχαία, είναι δυνατό να εξετάσουμε την αιτία του και τότε όλοι θα παραδέχονταν ότι είναι αντικείμενο μιας τέχνης.

Γ2. α.

- **ἀφωρισμένης:** ἀφωρίσθη
- **ὑπέχειν:** ὑπόσχεις
- **πολλῶν:** πλείσταις
- **δρῶσιν:** δρώντων

Γ2. β. «Τὰ δέ τοιαῦτα πᾶς ἂν ὁμολογήσαι / ὁμολογήσειε(ν) τεχνῶν ἔργα εἶναι».

Γ3.α.

- τῆ διαλεκτικῆ: δοτική αντικειμενική στο «ἀντίστροφος»
- ἐξετάζειν: τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο «ἐγχειροῦσιν»
- θεωρεῖν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα «ἐνδέχεται»

σπουδαστήριο Κυριακίδης – Ανδρεάδης

- ἔργον: κατηγορούμενο στο «τό τοιοῦτον» μέσω του συνδετικού ρήματος τύπου «εἶναι»

Γ3.β. Εἶδος: Επιρρηματική αιτιολογική πρόταση, εκφέρεται με οριστική και δηλώνει το πραγματικό.

Γ3.γ.

- τῶν πολλῶν: γενική διαιρετική στο «οἱ μέν»
- εἰκῆ: δοτική του τρόπου (ή δοτικοφανές επίρρημα του τρόπου) στο «δρῶσιν»
- ταῦτα: σύστοιχο αντικείμενο στο «δρῶσιν»
- διὰ συνήθειαν: εμπρόθετος προσδιορισμός της αιτίας στο «δρῶσιν»

επιμέλεια// Γιάννηλερ Κατερίνα

Καλαντζή Αλεξία

